

Székelyföldi geológustalálkozó Bányai János emlékezetének jegyében

Az idei év október havának utolsó hétvégén tizenegyedik alkalommal rendezték meg Székelyudvarhelyen a székelyföldi földtudományokkal foglalkozó szakemberek találkozóját. Az immár hagyománnyá vált októberi találkozók sorozatának idei rendezvénye három dologban is újdonságot jelentett. Mindekelőtt első alkalom, hogy a Hargita nyugati lábánál fekvő székely városba szólították a résztvevőket, amivel mozdult a szekér, hiszen a kezdetekben Sepsiszentgyörgyön sorra kerülő találkozók lassan Csíkszeredában rekedni látszottak. Pedig kezdetben vándorrendezvénynek indult. Másodsorban, ez alkalommal először a rendezők szélesre tárták a kapukat nem csak a földtan, de a földtudományok minden ágát művelők, hangsúlyosan a földrajz tanárok előtt. Harmadjára, de nem utolsó sorban említtem azt, hogy első olyan találkozó volt, melyet egy földtudományokkal kiemelkedően foglalkozó előd emlékéhez kötöttek.

Székelyudvarhelyen elkerülhetetlen lett volna Bányai János személyének, tudományos hagyatékának felidézése, akkor is, ha most kerek évforduló nem kötődik hozzá.

Bányai János a Székelyföld legnagyobb geológusa. A legnagyobb székely geológus. Életműve túlnyomóan e városhoz kötődik. A földtan majd minden ágát művelte, legyen az regionális földtan, rétegtan, őslénytan, kőzet- és ásványtan, vízföldtan, szénhidrogénföldtan, gazdaságföldtan, földfelszínalaktan... És akkor még nem mondtuk el róla, hogy egyben botanikus, zoológus, néprajzos és tudománytörténész, közíró, folyóiratszerkesztő pedagógus, de egyben népnevelő is volt. Nevéhez elválaszthatatlanul kötődik a Székelyföld ásványvizeinek ismerete. De ő is csak ember volt. Gondokkal, gyarlóságokkal, örömmel, sikerekkel, beteljesületlen tervekkel, kudarcokkal, ám egy emberi méltósággal befutott és befejezett élettel.

Az erdélyi köztudatban az él, hogy Brassai Sámuel volt az utolsó polihisztor Erdélyben. Elhamarkodott és megcsontosodott vélemény, hiszen – jó néhány társával együtt – Bányai János is az volt. Péntek János szavaival: „kényszerű polihisztorkodás», amelynek valódi oka a szakmai kör mindenkori szűkösége Erdélyben. A polihisztorkodás és az »egyszemélyes intézmény« elsősorban nem alkat és szándék kérdése, hanem a helyzet kényszerének következménye.” Szavaihoz csak annyit tennék hozzá: „a helyzet kényszerében” csak azon kiválasztottnak volt/van/lesz része, akik szembenéznek a történelmi kihívásokkal, és vállalnak a közösség érdekében, ahogyan Bányai János is tette.

Kézdivásárhelyen született, 1886. nov. 6-án. Iskoláit szülővárosában kezdte, majd Kolozsváron tanult. Ezt követően Budapesten a Pedagógiai Főiskola Természettudományi karán végzett. Tanulmányai után Abrudbányán vállalt tanári állást, ahol iskolamúzeumot és oktatói segédeszköztárat állított össze, egyúttal a magyar pedagógiai szakirodalom tevékeny művelője lett. Ekkor figyelt fel rá Lóczy Lajos és Papp Károly, a XX. század elejének két kiváló magyar geológusa, akik támogatták, hogy külföldi tanulmányi ösztöndíjban részesüljön, illetve meghívták a Ma-

gyar Királyi Földtani Intézet munkatársának. Ez fényes pályát nyitott Bányai János előtt, de az ezeréves ország összeomlása elvágtá útját. Nem a karrier érdekében távozókhöz csatlakozott, hanem népe és hona iránti elkötelezettséggel, a rögzösb, szerényebb, de felelősebb itthonmaradást választotta. Hazatért a Székelyföldre, hol majd minden nagyobb városban tanított hosszabb-rövidebb ideig (kivéve Sepsiszentgyörgyöt és Marosvásárhelyt). 1931-től azonban végképp Székelyudvarhelyen telepedett le, ahol 1947-es nyugdíjazásáig tanított. Oktatói munkásságával párhuzamosan, majd pedig azon túl, fáradságtalanul kutatott, azokkal az eszközökkel és feltételek közt, amelyeket a vidéki kisváros – no meg konok kitartása – biztosított számára. Közben felismerve a kor parancsát, a székely közművelődés élére állott, s mások helyett felvállalta a székelység hiányzó közművelődési folyóiratának szerkesztését. Egyszemélyes intézményként szervezte, vezette, írta és terjesztette lapját, a *Székelységet*. Nem szégyellte, hogy tudományos eredményeit is e lapban közölje, megfogalmazásaiban „leereszkedve” a közérthetőség szintjére. Folyóirata ma már értékes könyvészeti ritkaság. Tizenkét évfolyama jelent meg 1931 és 1942 között. Minden megtalálható benne, amire a művelődni vágyó ember, a földművestől az értelmiségiig, kíváncsi lehetett. Nyomon követte a tudományos életet, új adatokat közölt, szigorúan ügyelve a közérthetőségre, és a magyar nyelv tisztaságára, a veszendő történelmi, természeti és népismereti értékekre. Lapja nem politizált, cselekedett.

Kora tudományosságának, az erdélyi magyar értelmiségnek hősi közkatónája volt, ki legalább az utókortól kiérdemelte a tábornoki rangot. 1971. május 13-án hunyt el.

Hátrahagyott szakirodalmi és tudománynépszerűsítő munkássága lenyűgöző. Itt csak egyetlen címre utalhatok: *A Székelyföld természeti kincsei és csodás ritkaságai*.

De térjünk vissza a találkozóra, melynek szervezésében és lebonyolításában kiemelkedő érdemeket szerzett Laczkó György, a Tamási Áron Gimnázium igazgatója és Tóth Attila, a Sapientia Tudományegyetem kolozsvári földtan tanársegéde. Köszönet érte.

A találkozó első napján a résztvevők egy szakmai tanulmányutat jártak be, melyen alkalmuk volt ismerkedni az Erdélyi-medence keleti peremének üledékeivel (köztük a kősóval – Parajdon), a Görgényi-havasok vulkáni felépítményeivel, közeiteivel és ásványaival (a Gyergyóújfalu feletti kőfejtőnél), de földfelszín-alaki fejlődéstörténetével is, valamint a korondi

Csiga-domb egykor keresett díszárgy-alapanyagául szolgáló karbonátos forráslerakódásaival. Pál Zoltán egyetemi tanársegéd hozzájárulásával még egy tanösvény-avatásra is sor került az utóbb említett helyszínen. A látóvalókhöz a megfelelő szakmai magyarázatokat a Sapientia Tudományegyetem oktatói: Szakács Sándor, Tóth Attila és e sorok írója szolgáltatatta. A rendezők este, Ivóban vacsorával kedveskedtek az elfáradt társaságnak.

A konferencia tulajdonképeni levele másnap volt, amikor hat, felkért hazai és magyarországi szakemberek által bemutatott előadás hangzott el. Természetesen, bevezetésként, szó volt Bányai János életéről, munkásságáról és tudományos hagyatékáról is (e cikk írója előadásában). De az élő tudomány időszerű helyi és általános kérdéseiről is. Mindegyik előadás kiemelkedően jónak mondható. Györfi István (Székelyudvarhelyről Budapestre

került, elismert szerkezetföldtanász), Krézsek Csaba (marosvásárhelyi származású, fiatal, nemzetközi hírnevű kutató) eredményeire is alapozva, nagy rálátással vázolta fel a tudomány mai állását az Erdélyi-medence kialakulásával és mélyszerkezetével kapcsolatban, illetve az ebből fakadó tanulságokat a szénhidrogén-tartalékokra vonatkozólag. Kristály Ferenc (csíkszentdomososi származású fiatal szakember) és Szakáll Sándor (Miskolci Tudományegyetem) Székelyföld ásványairól szóló előadása egy készülő monográfia eddigi eredményeit vázolta. Márton István (székelyudvarhelyi), Tomas Róbert (alsórákosi) és Kovács Alpár (ozsdolai) alkotta fiatal, de nagy külföldi tapasztalattal rendelkező hármast a nagyvilág mai gazdasági szemléletmódjával közelítette meg a Székelyföld ásványi nyersanyagkészletét. A Pál Zoltán (csíkszeredai származású) kolozsvári egyetemi tanárségét irányítása alatt működő Cholnoky Jenő diák-tudományos szakcsoport több éve kutatja a Székelyföld ásványvizeit, ennek világhálón elérhető kataszterén dolgoznak. Munkájukat párhuzamba állították Bányai János törekvéseivel, illetve bemutatták honlapjukat. Jakab Gábor egy magyarországi munkacsoport meglepő eredményeit mutatta be a Szent Anna-kráter történetéről. Bizony, az ősember tanúja lehetett e tő kialakulásának, mi több, beleszólt fejlődésének történetébe. Végül, Szakács Sándor (marosvásárhelyi származású, nemzetközileg ismert és elismert szakember) két részre tagolt előadásban, szemléletesen vázolta fel a Kelemen–Görgényi–Hargita-vonulat vulkanológiai alakulását, ok-okozati összefüggésekben, értelemszerűen összekötve az előző napi tanulmányi kiránduláson látottakkal. Akik nem jutottak szóhoz, poszttereken mutatták be kutatásaik újabb eredményeit.

A délután kiemelkedő eseménye volt egy kerekasztal-beszélgetés *A földtan szerepe/helye a földrajz oktatásában* címmel. A Márton István által levezényelt fórumon súlyos gondok fogalmazódtak meg. Baj van a földtani ismeretek oktatása terén. Nem kedvez ennek a felgyorsult világ, s a „globalizáció” sem. A tudomány pedig messze a közérthetőség felszíne felett száguld. Ördögi a kör a földrajztanárképzés és a földtani ismeretek között, amivel a középiskolát végzettek rendelkeznek, akik akár az említett földrajztanárképzés „gépezetébe” kerülnek, akár más pályán keresik a boldogulásukat. Pedig a földtan, mint fejlődéstörténeti szemléletű tudomány, az általános világképünket és gondolkodásunkat mélyen befolyásolni tudó tudomány. Jelentős jobbítások e téren alulról nehezen érhetők el, de annál kihívóbb az, amit az egyéni felelősség ruház ránk. A vitának csak a szűkös idő szabott határt. Gondolni kellett a konferenciát méltóan záró vacsorára is.

Utolsó nap délelőtt a résztvevők koszorút helyeztek el Vofkori László idejekorán eltávozott kolléga, illetve a találkozó névadója sírjánál, majd egy csoport a Haáz Rezső Múzeum Bányai János emlékszobájába látogatott el.

Wanek Ferenc

Kedves olvasóink!

Szeretnénk felhívni a figyelmüket, hogy Örökségünk: Történelem. Népélet. Nép-hagyomány című folyóiratunk IV. évfolyama már megrendelhető. Amennyiben a folyóirat korábbi évfolyamaiból hiányoznak számok, módunkban áll azokat pótolni. A 2010. évi 1–4. számok ára összesen 30 lej (ez az érték nem tartalmazza a postaköltséget). Intézmények, civil szervezetek, viszonteladók számára lehetőség van banki átutalással történő kifizetésre.

Bővebb információkért vagy rendelésért kérjük, hívja a Forrásközpontot (Tel.: 0266-214440, Fax: 0266-214441) vagy írjon nekünk az oroksegunk@hereditas.ro e-mail címen.

Folyóiratunk mellett további helyismereti, néprajzi, történelmi, szépirodalmi kiadványokkal, fotóalbumokkal stb. állunk azon érdeklődők rendelkezésére, akik könyvgyűjteményüket bővítenék vagy hiteles információkat tartalmazó, minőségi könyvajándékkal szeretnék meglepni szeretteiket.

Kiadványaink listáját, általános jellemzését megtalálják intézményünk honlapján: www.hereditas.ro.

ÖRÖKSÉGÜNK

Történelem. Népélet. Nép-hagyomány. III. évfolyam (2009) 4. szám

Életutak

4 Csáki Árpád: Szigethi Gyula Mihály (1758–1837) emlékezete

Népi kultúra

6 Vajda András: Családi fotók néprajzi kutatása Maros megyében

8 P. Buzogány Árpád: Ifjúsági szólások a Gagy és Küsmöd völgyéből

12 István Lajos: Vegyes szokások Korondon

Forrásközvetés

14 Zepezčaner Jenő: Mértékrendszerek

Megkérdeztük

16 „Műemléktemplomaink károsodásainak nagy részét az elmulasztott vagy szakszerűtlenül elvégzett karbantartási munkálatok számláira írhatjuk”

Miklós Zoltán beszélgetése Mihály Ferenc restaurátor-művésszel

Lábjegyzet

18 Róth András Lajos: „Mi a, a'mi se nem virágozik, se nem magzik, még is terem?”

História

20 Gidó Csaba: A Csíki Lapok kisebbségi létben (1918–1944)

22 Miklós Zoltán: Az államosítást megelőző agrárviszonyok Sándortelkén

24 Bicsok Zoltán: Fondok és gyűjtemények a Román Országos Levéltár Csíkszeredai Igazgatóságának kezelésében 4.

Jelzések, emlékek, vélemények

27 Gálfalvi Gábor: Népi időjárásjóslás a falusi emberek körében

28 Nemes Gyula: „Beszélő” sírkövek Székesen

30 Demeter Csanád: Hármast História

Székely fonó

31 Anekdóták az *Erdélyi Lapok* hasábjairól

Archív családi fotó. Lásd a Családi fotók néprajzi kutatása Maros megyében című cikkünket a 6-7. oldalon.

ÖRÖKSÉGÜNK : Történelem. Népélet. Nép-hagyomány. III. évfolyam (2009) 4. szám

Megjelenik negyedévente. Kiadja a Hargita Megyei Hagyomány-örzési Forrásközpont. **Igazgató:** Szócsa Endre.

A Forrásközpont fenntartója: Hargita Megyei Tanácsa.

Főszerkesztő: Kolumbán Zsuzsánna.

Szerkesztőbizottság: Mihály János, Miklós Zoltán, P. Buzogány Árpád, Kovács Árpád.

A szerkesztőség címe: Székelyudvarhely, 1918. December 1 utca, 9. sz., II. emelet.

Műszaki és grafikai szerkesztés: Corvette Kft., Székelyudvarhely

Nyomdai munkálatok: Infopress Group Rt., Székelyudvarhely

Megjelenik a Szülőföld Alap és a Communitas Alapítvány támogatásával.

Médiapartner: Szabadidőkalauz, www.szabadidokalauz.ro